

Зоряна Васильоха
Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності

ЗІСТАВНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРМІНОСИСТЕМ: ТЕКСТОВІ КОРПУСИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВИЛУЧЕННЯ ТЕРМІНІВ

У статті розглянуто концепт зіставних досліджень у різних мовах. Досліджено поняття термінології та її ключових критеріїв. Також створено текстові корпуси, на основі яких було вилучено та проаналізовано декілька термінів за допомогою компонентності та походження. Розглянуто англійський та український текстові корпуси.

Ключові слова: компонентність, зіставне дослідження, термін, зіставне мовознавство, термінологія, терміносистема, текстовий корпус.

The article discusses the concept of comparative studies in different languages. The concept of terminology and its key criteria have been studied. Text corpora were also created, on the basis of which several terms were extracted and analyzed using componentity and origin. English and Ukrainian text corpora were considered.

Key words: componentity, comparative research, term, comparative linguistics, terminology, term system, text corpus.

Зіставне мовознавство — це спеціальний розділ у мовознавстві, який вивчає дві або більше мов методом порівняння, визначаючи їх подібні та відмінні структури. До цих структур належать синтаксична, лексико-семантична, фонологічна та морфологічна.

У зіставному мовознавстві є ключове поняття – категорії контрастивності. Поняття мовного контрасту або категорія контрастивності – це специфіка мовних структур завдяки зіставленню з іншими мовами.

Існують теоретичні та практичні завдання, які ставить перед собою контрастивна лінгвістика. До теоретичних завдань належать:

- мовні подібності та відмінності;
- розбіжності у використанні мовних засобів;
- виявлення особливостей кожної з мов, які порівнюються;
- визначення відповідників між мовами;
- розкриття причин подібностей і розбіжностей.

Практичні завдання, які ставить перед собою порівняльна типологія:

- виявлення методичної міри відповідності співзвучності чи відмінності у звучанні та написанні між зіставленими мовами;
- визначення ступеня важкості вивчення чужої мови;
- характеристика зміни звукових явищ;
- визначення та опрацювання міжмовного порівняння для подальшого вивчення нерідної мови [3, с. 7–24].

Важливо зазначити, що зіставні дослідження часто проводять за термінами та терміносистемами.

Терміном є слово, символ, поєднання слів і літерних символів, фраза тощо. **Термінологія** – це наука, що вивчає ці терміни з погляду їх походження, типології, змісту та функції, а також уживання, розташування та творення.

Початок словотворення часто пов'язують з іменем австрійського вченого Огейна Вюстера Нубасова, який опублікував свою першу працю в 1930-х роках [4, с. 11–12].

Галузеві термінології мають назву «терміносистеми». Вони поєднані спеціальними мовними та логічними зв'язками, що дає змогу узагальнити їх.

Важливими критеріями терміна є:

- точність;
- стислість;
- системність;
- дефініція;
- однозначність;
- відповідність правилам певної мови;
- наявність евфонії [4, с. 18–20].

Як в українській, так і в англійській мові терміни поділяють за структурою на:

- **однокомпонентні** (акредитація, машинобудування, popularization, campaign тощо);
- **двокомпонентні** (market relations, subconscious behavior, частина мови, майнові права тощо);
- **трикомпонентні терміни:**
 - прикметник + прикметник + іменник (нова європейська освіта, офіційна продовольча програма, anticipated social needs, consultative psychological assistance);
 - прикметник + іменник + іменник (світовий ринок товарів, питальний тип речення, фінансова політика підприємства, молекулярна формула глюкози);
 - іменник + прикметник + іменник (поява магнітного поля, encouraging useful work, обструкція дихальних шляхів, classification of crisis situations);
- **багатокомпонентні**, які мають чотири й більше компонентів (синдром невоїдної базальноклітинної карциноми, шаблонна обмотка електричних машин, enterprise of radio-electronic medical equipment, Organizations Supporting Victims of War) [2].

Велику роль у зіставних дослідженнях відіграють текстові корпуси, завдяки яким можливо проводити зіставні дослідження термінів. Якщо створити два корпуси різними мовами (наприклад, українською та англійською) за темою «Психологія

кризових ситуацій», вилучити з них терміни, можна зіставити їх за компонентністю та значенням.

Однокомпонентні терміни:

- *disorder* – розлад.

Слово має префіксальний спосіб творення (*dis-* word-forming element of Latin origin meaning). Також у творенні задіяне дієслово *order* [1];

- *recovery* – видужання (відновлення).

Слово з англо-французької *recovery*, старої французької *recouree* “remedy, cure, recovery”. Утворення – префіксальне (*re-* word-forming element meaning “back, back from, back to the original place;” also “again, anew, once more,” also conveying the notion of “undoing” or “backward,” etc.) [1];

- *натовп*;
- *криза*;
- *суспільство*.

Двокомпонентні терміни:

- *Panic attack* (adjective + noun) – панічна атака.

Прикметник *Panic* “sudden mass terror,” з франц. *panique* (15 с.), з грец. *Panikon* [1];

- *Psychology of a Crisis* (noun + noun) – психологія кризи.

Значення терміна “the study of the soul,” з сучасної лат. *psychologia*. Утворене *psyche* + *-logy*. *Psyche-* (1640s) – “animating spirit, the human spirit or mind,” з лат. *psyche*, з грец. *psykhē* “the soul, mind, spirit; life, one’s life, the invisible animating principle or entity which occupies and directs the physical body; understanding, the mind (as the seat of thought), faculty of reason,” також “ghost, spirit of a dead person”. *-logy* – word-forming element meaning “a speaking, discourse, treatise, doctrine, theory, science”) [1];

- *травмуюча ситуація*;
- *соціальна психологія*.

Трикомпонентні терміни:

- *Emergency Watchlist position* (adjective + noun + noun) – позиція в екстремному списку спостереження.

Іменник *Watchlist* утворено за допомогою з'єднання двох основ (*watch-* та *-list*). А *position* суфіксальним способом (*-tion*) [1];

- *Unexplained physical symptoms* (adjective + adjective + noun) – нез'ясовані фізичні симптоми.

Unexplained – прикметник утворений префіксально. В ньому міститься префікс *un-*. Термін утворений від дієслова *to explain* [1];

- *поведінка людини при небезпеці* (іменник + іменник + іменник);
- *посттравматичний стресовий розлад* (прикметник + прикметник + іменник);

Багатокомпонентні терміни:

- *Journal of Emergency Mental Health* (noun + adjective + adjective + noun) – журнал невідкладної психічної допомоги;
- *особливості порушень психіки та поведінки* (іменник + іменник + іменник + іменник);
- *поведінка людини внаслідок екстремальних ситуацій* (іменник + іменник + прикметник + іменник).

Ці терміни можна зіставляти, бо вони входять в одну терміносистему. Так можна проводити дослідження з термінами на будь-яку тематику. Це дасть можливість поглибити знання про ту чи ту мову за допомогою зіставлення.

Список використаних джерел

1. <https://www.etymonline.com/>
2. https://pidru4niki.com/1727101247606/dokumentoznavstvo/termin_sistemi_profesijnogo_movlennya
3. Кочерган М. П. Основи зіставного мовознавства. Київ : Видавничий центр Академія, 2006. 419 с.
4. Фурт Д. В., Дмитрук Л. А. Термінологія : навчальний посібник / М-во освіти і науки України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, каф. іноземної філології, українознавства та соціально-правових дисциплін. Кривий Ріг, 2020. 172 с.